

Sygn. akt III UK 200/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 7 września 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Strusińska-Żukowska (przewodniczący,
sprawozdawca)

SSN Zbigniew Korzeniowski

SSN Romualda Spyt

w sprawie z odwołania A. P.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w [...]

o przyznanie renty,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 7 września 2017 r.,

skargi kasacyjnej odwołującego się od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 18 lutego 2016 r.,

1. oddala skargę kasacyjną,

2. zasądza od Skarbu Państwa (Sądu Apelacyjnego w [...]) na rzecz adwokata Ż. G. tytułem nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej ubezpieczonemu z urzędu w postępowaniu kasacyjnym kwotę 270 (dwieście siedemdziesiąt) zł, podwyższoną o obowiązującą stawkę podatku od towarów i usług,

3. nie obciąża ubezpieczonego kosztami zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w [...] wyrokiem z dnia 18 lutego 2016 r. oddalił jako bezzasadną apelację ubezpieczonego A.P. wniesioną od wyroku Sądu Okręgowego w [...] z dnia 16 kwietnia 2015 r., oddalającego wniesione przez niego odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w [...] z dnia 21 stycznia 2014 r., odmawiającej odwołującemu się prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy.

Sąd Apelacyjny zaaprobował ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd pierwszej instancji, z których wynikało, że A.P. urodził się 12 października 1959 r., z zawodu jest malarzem budowlanym, ukończył przyzakładową szkołę zawodową przy Spółdzielni Pracy „K.”, w której później pracował. W latach 1975 – 2011 był zatrudniony:

- od 1 września 1975 r. do 10 grudnia 1978 r. – w Wojewódzkiej Usługowej Spółdzielni Pracy „G.” na stanowisku malarza budowlanego,

- od 11 grudnia 1978 r. do 31 maja 1981 r. – w Usługowej Spółdzielni Pracy „G.” jako malarz,

- od 1 czerwca 1981 r. do 31 maja 1984 r. – w Urzędzie Miasta K.–Komendzie Wojewódzkiej Straży Pożarnych w charakterze pomocnik przodownika rotty,

- od 1 lipca 1984 r. do 15 listopada 1984 r. – w Polskich Kolejach Państwowych – Wagonownia Pozaklasowa, jako starszy rzemieślnik – malarz,

- od 3 maja 1985 r. do 31 maja 1987 r. – w Akademii Górniczo – Hutniczej, jako malarz,

- od 4 czerwca 1987 r. do 4 września 1987 r. – w G Kombinacie Budowlanym w charakterze instruktora praktycznej nauki zawodu,

- od 5 września 1987 r. do 27 czerwca 1988 r. – pełnił służbę w Zawodowej Straży Pożarnej w [...] na stanowisku strażak,

- od 1 lipca 1988 r. do 28 czerwca 2002 r. – w Polskich Kolejach Państwowych S.A. Oddział Nieruchomości – Zakład w [...], jako robotnik wykwalifikowany,

- od 7 listopada 2003 r. do 30 listopada 2005 r. – w Kancelarii Notarialnej w

[...] na stanowisku pracownika administracyjno – gospodarczego,

– od 8 czerwca 2006 r. do 19 grudnia 2009 r. – w „S.” Polska Sp. z o.o. w [...] w charakterze pracownika produkcji bezpośredniej,

– od 12 maja 2011 r. do 31 października 2011 r. – w Kancelarii Notarialnej w [...] na stanowisku pracownika administracyjno – gospodarczego.

Od dnia 2 listopada 2011 r. ubezpieczony zatrudniony jest na cały etat w Prywatnym Przedsiębiorstwie Produkcyjno – Handlowo – Usługowym „PUH” I. w [...] na stanowisku strażnik.

Sąd orzekający celem ustalenia stanu zdrowia odwołującego się dopuścił dowód z opinii biegłych sądowych lekarzy: kardiologa, neurologa, ortopedy i medycyny pracy. Biegli ustalili, że ubezpieczony z powodu nadciśnienia leczy się z od 6 lat i znajduje się pod stałą opieką lekarską. Od 20 lat cierpi na bóle kręgosłupa i bóle prawego barku i z tego powodu był operowany w 2009 r. W 2013 r. przebył udar mózgu z niedowładem twarzowo – ramieniowym po lewej stronie. W marcu 2013 r. miał kolejną operację barku, po której przebywał na świadczeniach rehabilitacyjnych. Rozpoznano u niego również cukrzycę oraz otyłość. Biegli zgodnie uznali, że ubezpieczony nie jest długotrwale niezdolny do pracy, nie stwierdzili u niego objawów ostrego zespołu bólowego ani neurologicznych objawów ubytkowych. Nie stwierdzili również upośledzenia funkcji narządu ruchu ograniczających zdolność ubezpieczonego do pracy. Uznali, że pozytywne efekty kliniczne przyniosło u niego leczenie operacyjne stawów barkowych, a nadciśnienie tętnicze jest dobrze kontrolowane, może jedynie wymagać skorygowania leczenia, cukrzyca nie upośledza pracy i leczona jest lekami doustnymi. Biegli zgodnie uznali, że ubezpieczony jest niezdolny jedynie do ciężkiej pracy fizycznej (w tym jako malarz budowlany), jednak może nadal pracować jako pracownik ochrony lub też podjąć pracę w innych zawodach takich jak woźny, dozorca czy parkingowy. Biegła sądowa lekarz medycyny pracy, po zbadaniu ubezpieczonego, uznała że jest on zdolny do lekkiej pracy fizycznej, niewymagającej pracy z uniesionymi kończynami górnymi ani dźwigania znacznych ciężarów w trybie ciągłym, jest zdolny do wykonywania dotychczasowej pracy, za wyjątkiem pracy w charakterze malarza budowlanego. Nadto podkreśliła, że ubezpieczony wykonywał dotychczas wiele zawodów, pracował jako strażak, robotnik wykwalifikowany, pracownik

administracyjno – gospodarczy, pracownik ochrony i do tego zatrudnienia jest zdolny. Biegła zgodziła się z wcześniej sporządzonymi opiniami w sprawie, a także z orzeczeniem komisji lekarskiej Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.

Sąd Apelacyjny uznał również za prawidłową ocenę prawną poczynioną przez Sąd pierwszej instancji, sprowadzającą się do stwierdzenia, że ubezpieczony jest zdolny do pracy zgodnej z pracami dotychczas wykonywanymi oraz zgodnej z posiadanymi kwalifikacjami (ubezpieczony skończył kurs prowadzenia wózków widłowych), zaś niezdolność do pracy dotyczy jedynie ciężkich prac fizycznych (w tym jako malarz budowlany). Sąd podniósł, że od czasu zakończenia zatrudnienia na stanowisku malarza w 1987 r. ubezpieczony pracował jako strażak, robotnik wykwalifikowany, pracownik administracyjno – gospodarczy, pracownik produkcji bezpośredniej oraz pracownik ochrony i do tego zatrudnienia ubezpieczony jest zdolny. Może też wykonywać prace operatora wózka widłowego bez żadnych przeciwwskazań, nie jest to bowiem ani ciężka praca fizyczna, ani też praca poniżej posiadanych przez ubezpieczonego kwalifikacji malarza budowlanego. Kierując się powyższymi przesłankami, Sąd odwoławczy uznał, że apelacja ubezpieczonego nie znajduje uzasadnienia wobec niespełnienia przez odwołującego się przesłanki wskazanej w art. 12 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 1383 ze zm., dalej jako „ustawa o emeryturach i rentach”), tj. nieustalenia jego całkowitej ani częściowej niezdolności do pracy zarobkowej warunkującej przyznanie prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy na podstawie art. 57 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach.

W wywiedzionej od powyższego wyroku skardze kasacyjnej odwołujący się, zaskarżając wyrok Sądu Apelacyjnego w całości, podniósł zarzut naruszenia prawa materialnego, tj. art. 12 ust. 1 i 3, art. 13 ust. 1 oraz art. 57 ust. 1 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach przez jego niewłaściwe zastosowanie, tj. błędne przyjęcie, że ubezpieczony nie jest niezdolny do pracy, w sytuacji, gdy ostateczna ocena, czy ubezpieczony jest częściowo niezdolny do pracy powinna uwzględniać nie tylko naruszenia sprawności organizmu i wynikające z nich ograniczenia możliwości wykonywania pracy, ale także inne przesłanki, w tym poziom kwalifikacji ubezpieczonego, możliwości zarobkowania w zakresie tych kwalifikacji, możliwość

wykonywania dotychczasowej pracy lub podjęcia innej pracy oraz celowość przekwalifikowania zawodowego, biorąc pod uwagę rodzaj i charakter dotychczas wykonywanej pracy, poziom wykształcenia, wiek i predyspozycje psychofizyczne ubezpieczonego.

Powołując się na takie zarzuty, skarżący wniósł o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną organ rentowy wniósł o jej oddalenie wobec bezzasadności podniesionych w niej zarzutów i zasądzenie od skarżącego zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W myśl art. 12 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach, częściowo niezdolną do pracy jest osoba, która w znacznym stopniu utraciła zdolność do pracy zgodnej z poziomem posiadanych kwalifikacji. Zdefiniowanie pojęcia „poziom kwalifikacji”, użytego w tym przepisie, ma istotne znaczenie, bowiem stanowi podstawę do ustalania rodzajów prac, które są w zasięgu możliwości ubezpieczonego mimo stwierdzanego upośledzenia sprawności organizmu, a co za tym idzie, do ustalenia, czy ograniczenie zdolności do pracy można zakwalifikować jako znaczne. O poziomie posiadanych kwalifikacji do pracy decyduje nie tylko wykształcenie lecz także uzyskana przez przyuczenie do zawodu umiejętność wykonywania specjalistycznej, kwalifikowanej pracy – także pracy fizycznej. Przyjmuje się, że niższy jest poziom kwalifikacji osób wykonujących proste prace fizyczne, niewymagające przyuczenia zawodowego niż poziom kwalifikacji osób wykonujących prace wymagające określonych specjalistycznych umiejętności nabywanych na podstawie przygotowania zawodowego – niezależnie od tego, czy to przygotowanie zawodowe odbywa się na zasadzie nauki w szkole zawodowej, czy też w drodze przyuczenia do zawodu. Zatem ustalenie zachowanej zdolności do pracy (określenie stopnia utraty zdolności do pracy) musi uwzględniać możliwość wykonywania porównywalnych pod względem poziomu posiadanych kwalifikacji określonych rodzajów prac ze względu na ich cechy wspólne,

umożliwiające wykorzystanie dotychczasowych kwalifikacji i umiejętności oraz prac, które ubezpieczony może wykonywać po przekwalifikowaniu zawodowym, o ile jest ono możliwe i konieczne, biorąc pod uwagę rodzaj i charakter dotychczas wykonywanej pracy, poziom wykształcenia, wiek i predyspozycje psychofizyczne – art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 maja 2012 r., I UK 435/11, LEX nr 1214557). Brak możliwości wykonywania pracy dotychczasowej nie jest przy tym wystarczający do stwierdzenia częściowej niezdolności do pracy w sytuacji, gdy jest możliwe podjęcie innej pracy, bez przekwalifikowania lub przy pozytywnym rokowaniu co do możliwości przekwalifikowania zawodowego. Inaczej mówiąc, niezdolność do wykonywania pracy dotychczasowej jest warunkiem koniecznym ustalenia prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, ale nie jest warunkiem wystarczającym, jeżeli wiek, poziom wykształcenia i predyspozycje psychofizyczne usprawiedliwiają rokowanie, że mimo upośledzenia organizmu możliwe jest podjęcie innej pracy w tym samym zawodzie albo po przekwalifikowaniu zawodowym.

Uwzględniając powyższe rozważania i odnosząc je do okoliczności faktycznych niniejszej sprawy, Sąd Najwyższy jest zdania, że określenie poziomu kwalifikacji zawodowych skarżącego, dokonane przez Sąd pierwszej instancji i zaakceptowane następnie przez Sąd Apelacyjny, nie może budzić zastrzeżeń. Skarżący jest z zawodu malarzem budowlanym, które to kwalifikacje nabył po ukończeniu przyzakładowej szkoły zawodowej. Prace malarza to niezbyt skomplikowane prace fizyczne, które mogą określać aktualny poziom kwalifikacji skarżącego wyłącznie rodzajowo jako prace fizyczne wymagające umiejętności adekwatnych do poziomu wykształcenia zawodowego i pewnych zdolności manualnych. Nie są to natomiast prace wyskoscjalistyczne. Dlatego też poziom posiadanych przez skarżącego kwalifikacji zawodowych należy wiązać nie tylko z tymi konkretnymi pracami, ale też z różnymi innymi nieskomplikowanymi pracami fizycznymi na ogólnym rynku pracy. Tak bowiem jak przyuczył się on do wykonywania pracy malarza, może również przyuczyć się do wykonywania innych podobnych prac fizycznych, dla których jego wykształcenie jest wystarczające. Jak ustalił przy tym Sąd drugiej instancji, jedynym ograniczeniem (przeciwwskazaniem) dla skarżącego jest wykonywanie ciężkiej pracy fizycznej (związanej z dużym

wysiłkiem fizycznym). Może on natomiast wykonywać prace fizyczne lekkie i średniociężkie pod względem wydatku energetycznego, których przykłady podała w swej opinii biegła z zakresu medycyny pracy. Takie prace ubezpieczony wykonywał zresztą przez wiele lat, bowiem od 1987 r. nie pracuje już jako malarz.

W przepisie art. 12 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach chodzi o posiadane kwalifikacje, a nie o konkretne zatrudnienie. Pojęcie kwalifikacji zawodowych nie jest ograniczone tylko do zawodu uzyskanego w szkole zawodowej, ani też do dotychczasowego miejsca wykonywania pracy, zresztą jak ustalono skarżący wykonywał szereg różnych prac. Kwalifikacje zawodowe należy rozumieć szerzej, jako wynikające nie tylko z formalnego wykształcenia, lecz również z doświadczenia i praktyki zawodowej, które bez potrzeby przekwalifikowania zawodowego pozwalają podjąć pracę w innych warunkach i na innym stanowisku niż dotychczas (art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach). Uzasadnione jest zwrócenie uwagi na różnice, jakie zaszły w prawnym pojmowaniu niezdolności do pracy w odniesieniu do uprzedniego pojęcia inwalidztwa. Doszło bowiem do zawężenia zakresu ochrony z tytułu tej niezdolności w relacji do poprzedniej trzeciej grupy inwalidów. Trzecia grupa inwalidów za punkt odniesienia częściowej niezdolności do pracy miała również dotychczasowe zatrudnienie (art. 24 ust. 2 ustawy 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników), natomiast po zmianie częściową niezdolność do pracy odnosi się nie do dotychczasowego zatrudnienia, lecz do pracy zgodnej z poziomem posiadanych kwalifikacji (art. 12 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach). Skoro prawodawca odszedł od niezdolności do pracy do danego (dotychczasowego) zatrudnienia (trzeciej grupy inwalidów) i prawo do renty warunkuje częściową niezdolnością do pracy zgodnej z poziomem posiadanych kwalifikacji, to wynika z tego wniosek, że chodzi o spektrum różnych stanowisk pracy odpowiadających kwalifikacjom ubezpieczonego. Jedno miejsce pracy i stanowisko pracy z reguły nie będzie wypełniało zakresu pojęcia pracy zgodnej z poziomem posiadanych kwalifikacji. Brak możliwości wykonywania z przyczyn zdrowotnych pracy zgodnej z formalnymi kwalifikacjami nie jest wystarczający do stwierdzenia częściowej niezdolności do pracy w sytuacji, gdy jest możliwe podjęcie innej pracy zgodnej z poziomem tych kwalifikacji. Ogranicza to ochronę ubezpieczeniową właśnie przez wskazanie, że oceny niezdolności do

pracy nie odnosi się tylko do uzyskanego zawodu. Nie jest więc uprawniony zarzut skarżącego, że ocena częściowej niezdolności do pracy powinna uwzględniać tylko jego wyuczony zawód malarza. W przeciwnym razie byłoby tyle niezdolności do pracy ile zawodów. Wielu pracujących wykonuje zatrudnienie, które różni się z ich wykształceniem. Poziom formalnego wykształcenia ubezpieczonego nie jest zaś szczególnie wysoki ani specjalistyczny. Jeżeli zauważy się, że pracował jako malarz, robotnik wykwalifikowany, pracownik administracyjno – gospodarczy, pracownik produkcji bezpośredniej, czy strażnik, to punktem odniesienia w ocenie zdolności do pracy jest dla niego praca fizyczna tego samego rodzaju lub porównywalna. Nie jest zatem uprawniony zarzut naruszenia prawa materialnego przez błędną wykładnię, gdyż z uwagi na wykształcenie i doświadczenie zawodowe ubezpieczonego pojęcie „pracy zgodnej z poziomem posiadanych kwalifikacji” mogło obejmować prace lekkie i średnio – ciężkie prace fizyczne na ogólnym rynku pracy. W sprawie nie chodziło o to, czy ubezpieczony z wykształceniem zawodowym malarz jest niezdolny do pracy tylko na takim stanowisku, lecz czy jego stan zdrowia powoduje częściową niezdolność do pracy na innych stanowiskach zgodnych z poziomem jego kwalifikacji, przy uwzględnieniu dalszych przesłanek z art. 13 ustawy o emeryturach i rentach. Przeciwwskazanie w odniesieniu do ciężkiej pracy fizycznej samo w sobie nie uzasadnia wniosku o niezdolności do pracy jako przesłance prawa do renty, w sytuacji, gdy ubezpieczony zgodnie z poziomem posiadanych kwalifikacji jest zdolny do innych prac (art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach), które wykonuje od ponad dwudziestu lat.

Z tych względów Sąd Najwyższy podziela stanowisko Sądu Apelacyjnego, że ubezpieczony nie utracił w stopniu znacznym zdolności do pracy zgodnej z poziomem rzeczywiście posiadanych kwalifikacji, a więc nie jest osobą częściowo niezdolną do pracy w rozumieniu art. 12 ust. 3 w związku z art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach, a co za tym idzie nie spełnia też warunku prawa do renty określonego w art. 57 ust. 1 pkt 1 tej ustawy.

Kierując się przedstawionymi motywami oraz opierając się na treści art. 398¹⁴ k.p.c. i art. 398²¹ w związku z art. 102 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji, a o kosztach pełnomocnika z urzędu na podstawie § 15 ust. 2 w związku

z § 16 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz.U. z 2015 r., poz. 1801).

kc